

เทคนิคอย่างง่ายในการพิจารณาระดับการศึกษาจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
ด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อประกอบการขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าไม้

ดร.รชณี เอย์เพ็ชร*, เกื้อศักดิ์ ทาทอง**

อุปกรณ์ที่ใช้

1. ข้อมูลลักษณะโครงการทางด้านวิศวกรรมเบื้องต้น
2. แผนผังแสดงบริเวณพื้นที่โครงการ (ขอบเขตพื้นที่ห้วยงานและพื้นที่อ่างเก็บน้ำ)
3. แผนที่แสดงสภาพภูมิประเทศมาตราส่วน 1 : 50,000 ของกรมแผนที่ทหาร
4. แผนที่แสดงการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มาตราส่วน 1 : 50,000 ของกรมแผนที่ทหาร (แผนที่ป่าไม้)
5. แผนที่แสดงชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ มาตราส่วน 1 : 50,000 ของ สผ. (แผนที่ลุ่มน้ำ)
6. แผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกาในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (แผนที่แนบท้าย)

วิธีดำเนินการ

1. การศึกษาข้อมูลลักษณะโครงการ ประกอบด้วย ที่ตั้งโครงการ พิกัด ระวังแผนผังที่ ระดับเก็บกัก และระดับน้ำนองสูงสุด (ม.ร.ท.ก.) พื้นที่ผิวอ่างเก็บน้ำที่ระดับเก็บกักและระดับสูงสุด (ไร่) เป็นต้น

2. การพิจารณาจากประเภทและขนาดโครงการหากเข้าข่ายตามบัญชีท้ายประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ พรบ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ดังนี้

2.1 เข้าข่ายประเภทและขนาดโครงการรุนแรงฯ ต้องจัดทำรายงาน EHIA

- ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2552 กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำหรับโครงการรุนแรงฯ (EHIA)

- ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2553 กำหนดประเภท ขนาด และวิธีปฏิบัติสำหรับโครงการฯ ต้องจัดทำรายงาน EHIA คือ

- ลำดับที่ 10 ประเภทโครงการ เขื่อนเก็บกักน้ำ หรืออ่างเก็บน้ำ ที่มีปริมาตรเก็บกักน้ำ ตั้งแต่ 100 ล้าน ลบ.ม. ขึ้นไป หรือมีพื้นที่เก็บกักน้ำตั้งแต่ 15 ตร.กม. ขึ้นไป

2.2 เข้าข่ายประเภทและขนาดโครงการฯ ต้องจัดทำรายงาน EIA

- ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกาศ ณ วันที่ 24 เมษายน 2555 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2555 กำหนดประเภทและขนาด และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) คือ

- ลำดับที่ 32 การชลประทานที่มีพื้นที่การชลประทานตั้งแต่ 80,000 ไร่ ขึ้นไป

- ลำดับที่ 33 โครงการทุกประเภทที่อยู่ในพื้นที่ที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้เป็นพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1 ทุกขนาด

- ลำดับที่ 34 การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ ทุกขนาด ดังนี้ ๑) การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำหลัก ๒๕ ลุ่มน้ำของประเทศไทย ๒) การผันน้ำระหว่างประเทศ (ยกเว้นกรณีภัยพิบัติ หรือมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ที่เป็นการดำเนินการชั่วคราว)

- ลำดับที่ 35 ประตุระบายน้ำในแม่น้ำสายหลัก ๒๓ สายของประเทศไทย ทุกขนาด

3. การพิจารณาจากแผนที่ป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม (เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2554) โดยการพิจารณาจากแผนที่ป่าไม้ ให้นำขอบเขตพื้นที่อ่างเก็บน้ำและห้วงงานโครงการที่แสดงในแผนที่มาตราส่วน 1 : 50,000 (ถ้ามี) มาทำการซ้อนทับกับแผนที่แสดงการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ 1 : 50,000 แล้วพิจารณาว่าตกอยู่ในขอบเขตพื้นที่ใด ดังต่อไปนี้

1) **เขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ (C)** หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่กำหนดไว้เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่มีคุณค่าหายาก การป้องกันธรรมชาติ อันเกิดจากน้ำท่วมและการพังทลายของดิน ตลอดทั้งเพื่อเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษา การวิจัย นันทนาการของประชาชน และความมั่นคงของชาติ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1) **พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี** หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้ประกาศเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปแล้ว

1.2) **พื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม** หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพป่าสมบูรณ์หรือมีศักยภาพเหมาะสมต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ประกาศใช้หลัง พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

2) **เขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (E)** หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่กำหนดไว้เพื่อการผลิตไม้และของป่า รวมถึงพื้นที่เศรษฐกิจตามนัยมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าชายเลน ป่าสงวนแห่งชาติที่ถูกกำหนดเป็นป่าค่อนข้างเสื่อมโทรมและใกล้เขตชุมชน ได้แก่ พื้นที่พัฒนาป่าธรรมชาติ

3) **เขตพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร (A)** หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีสมรรถนะที่ดินเหมาะสมต่อการกระทำเกษตรกรรมตามผลการจำแนกสมรรถนะของที่ดิน โดยจะต้องไม่อยู่ในเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์และเขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ ได้แก่ พื้นที่ป่าที่มีสมรรถนะของที่ดินเหมาะสมต่อการเกษตร หรือตามมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าชายเลน

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย : พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้ประกาศเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปแล้ว พื้นที่ลักษณะนี้ ได้แก่

1. อุทยานแห่งชาติ ตาม พรบ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (ม.6)
2. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตาม พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 (ม.33)
3. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ตาม พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 (ม.42)
4. ป่าสงวนแห่งชาติ ตาม พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
5. ป่าคุ้มครองและป่าสงวน ตาม พรบ.คุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481
6. พื้นที่คุ้มครอง ตาม พรบ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535
7. แหล่งโบราณคดี/โบราณสถาน
8. แหล่งมรดกโลก ตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก
9. พื้นที่หวงห้ามอื่นๆ ในที่ดินป่าไม้ เช่น วนอุทยาน สวนป่าของรัฐ สวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ เป็นต้น

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี : พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้ประกาศเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปแล้ว พื้นที่ลักษณะนี้ ได้แก่

1. พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น ที่ 1A และ 1B
2. พื้นที่เขตอนุรักษ์ป่าชายเลนและพื้นที่แหล่งปะการัง
3. พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า
4. แหล่งธรรมชาติและศิลปกรรมอันควรอนุรักษ์
5. ป่าอนุรักษ์โซน C ตามมติคณะรัฐมนตรี
6. พื้นที่ชุ่มน้ำระดับชาติและระดับนานาชาติ
7. ป่าไม้ถาวรหรือป่าที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้รักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ (มติ 14 พ.ย. 2504 และมติอื่นๆ)

พื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม : พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพป่าสมบูรณ์หรือมีศักยภาพเหมาะสมต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พื้นที่ลักษณะนี้ ได้แก่

1. พื้นที่ป่าที่มีสภาพป่าสมบูรณ์ ตลอดจนพื้นที่ป่าที่สมควรสงวนไว้เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ
2. พื้นที่ป่าที่มีความเหมาะสมต่อการสงวนไว้เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาวิจัย
3. พื้นที่ป่าที่ห้ามมิให้บุคคลเข้าไปหรืออยู่อาศัยตามแนวชายแดน
4. พื้นที่ป่าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น
5. พื้นที่ป่าซึ่งเป็นเขตที่ตั้งของแหล่งธรรมชาติที่ควรอนุรักษ์ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518
6. พื้นที่ป่าซึ่งกำหนดเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตาม พรบ. โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

หมายเหตุ สามารถตรวจสอบว่าพื้นที่ใดเป็นป่าอนุรักษ์หรือไม่หรือเป็นป่าประเภทใดได้จากแผนที่การจำแนกประเภทป่าไม้ได้ที่กรมป่าไม้ หรือขอสำเนาแผนที่ป่าไม้ ชุด L7017 ได้ที่กลุ่มสิ่งแวดล้อมโครงการ

เทคนิคการพิจารณาขอบเขตหวงงานและพื้นที่อ่างเก็บน้ำในแผนที่ป่าไม้ มี 2 วิธี ดังนี้

1) กรณีมีแผนที่ แสดงขอบเขตบริเวณหวงงานและพื้นที่อ่างเก็บน้ำ มาตรฐาน 1 : 50,000 ที่สามารถซ้อนทับกันได้กับแผนที่ป่าไม้แล้วพิจารณาว่าตกอยู่ในเขตพื้นที่ใด ได้แก่ C, E หรือ A ซึ่งในแผนที่จะแสดงถึงพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตอนุรักษ์ป่าชายเลน บอกรัว (ข้อควรระวัง ในการพิจารณาแผนที่ป่าไม้ จะต้องแน่ใจว่าในระวางเดียวกันมีแผนที่ทั้งหมดที่แผ่น เพราะในแผนที่ระวางนั้นอาจมีหลายแผ่นประกอบกัน ซึ่งในแต่ละระวางอาจแสดงขอบเขตพื้นที่ไว้ไม่ครบก็ได้ จึงจำเป็นต้องดูทั้งหมดประกอบกัน หรืออาจต้องพิจารณาแผนที่ระวางซ้าย-ขวาและบน-ล่าง ด้วยก็ได้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แน่ชัดมากยิ่งขึ้น) และต้องดูแผนที่แนบท้ายประกอบด้วย ทำการบันทึกข้อมูลที่แสดงผลไว้ ยกตัวอย่างเช่น โครงการอ่างเก็บน้ำ... มีพื้นที่น้ำท่วม (อ่างเก็บน้ำ) บางส่วนอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า...ซ้อนทับป่าสงวนแห่งชาติป่า...ในส่วนของป่าอนุรักษ์ (C) เป็นต้น

2) กรณีไม่มีแผนที่ แสดงขอบเขตบริเวณหวงงานและพื้นที่อ่างเก็บน้ำ สามารถพิจารณาเบื้องต้นได้จากที่ตั้งหวงงานโครงการว่าอยู่ที่พิกัดใด เส้นรุ้ง-เส้นแวงเท่าไร จากนั้นพิจารณาที่ระดับเก็บกักปกติหรือระดับน้ำนองสูงสุด (ม.ร.ท.ก.) แล้วลองลากขอบเขตพื้นที่อ่างเก็บน้ำคร่าวๆ ดูว่าตกอยู่ในเขตพื้นที่ใด ได้แก่ C, E หรือ A แล้วทำการบันทึกข้อมูลเช่นเดียวกับข้อ 1)

3) การพิจารณาระดับการศึกษา เพื่อจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ให้ดูว่าขอบเขตห้วงงานและพื้นที่อ่างเก็บน้ำ (หรือเรียกว่า พื้นที่โครงการ) ที่ระดับเก็บกักปกติหรือระดับน้ำนองสูงสุดในแผนที่ป่าไม้เฉพาะส่วนที่ตกอยู่ใน เขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม ว่าเป็นพื้นที่ที่ไร่ นำมาพิจารณาการศึกษาได้ 3 ประเภท คือ

- 1) โครงการเชื่อมเก็บกักน้ำหรืออ่างเก็บน้ำที่มีพื้นที่โครงการอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม ตั้งแต่ 500 ไร่ ขึ้นไป ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment : EIA)
- 2) โครงการเชื่อมเก็บกักน้ำหรืออ่างเก็บน้ำที่มีพื้นที่โครงการ ตั้งแต่ 50 ไร่ แต่ไม่ถึง 500 ไร่ ต้องจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น (Initial Environmental Examination : IEE)
- 3) โครงการทุกชนิดที่ ไม่เข้าข่ายประเภทและขนาดของโครงการที่ต้องจัดทำรายงาน EIA หรือ IEE ให้จัดทำรายการข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Checklist : EC) พร้อมมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม

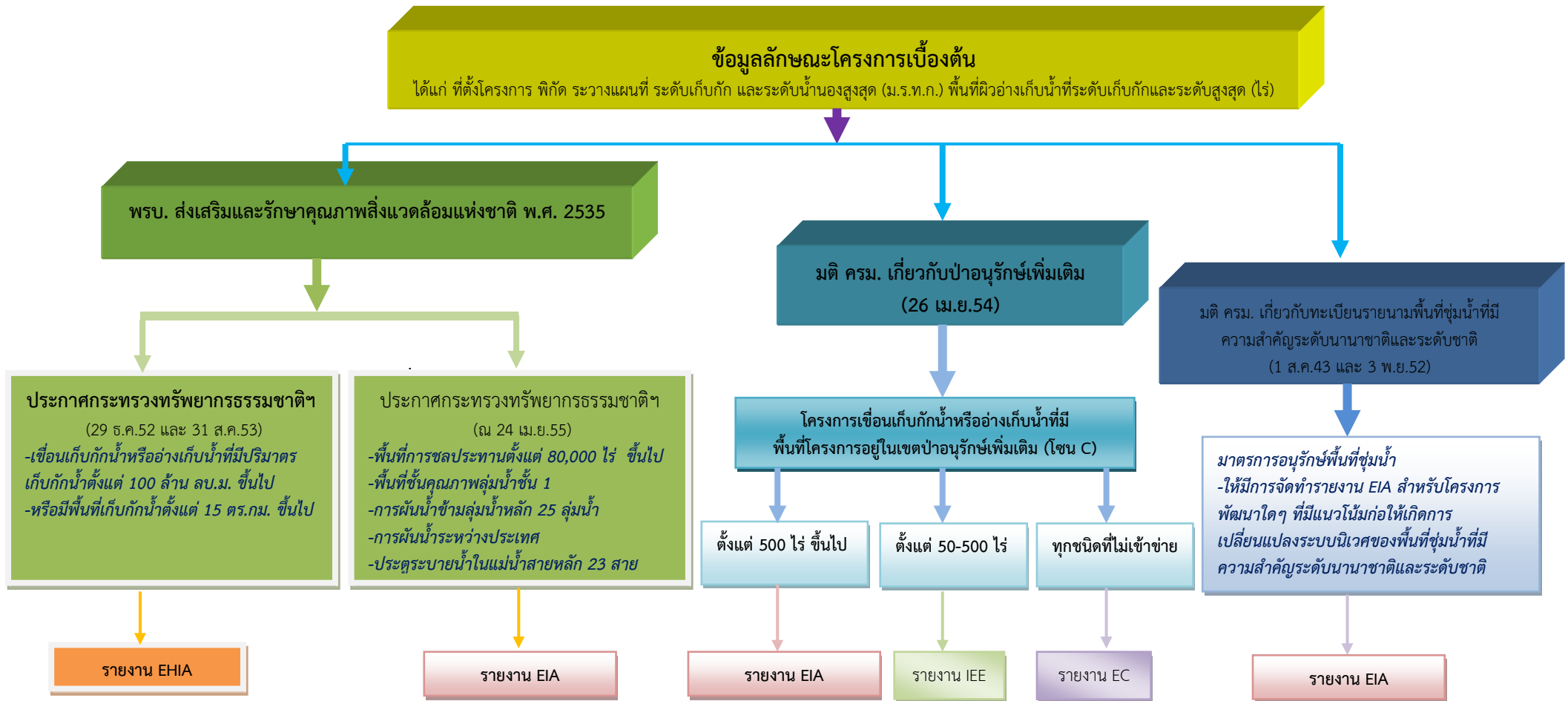
4. การพิจารณาจากแผนที่ลุ่มน้ำ ตามผลการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ โดยสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามมติคณะรัฐมนตรี ให้นำแผนที่แสดงขอบเขตบริเวณห้วงงานและพื้นที่อ่างเก็บน้ำ มาตราส่วน 1 : 50,000 (ถ้ามี) ที่สามารถซ้อนทับกันได้กับแผนที่แสดงชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ มาตราส่วน 1 : 50,000 ของ สผ. ดำเนินการเช่นเดียวกับการพิจารณาขอบเขตห้วงงานและพื้นที่อ่างเก็บน้ำในแผนที่ป่าไม้ แล้วพิจารณาว่าตกอยู่ในเขตพื้นที่ใด ได้แก่ 1A, 1B หรือ 2, 3, 4 และ 5 ซึ่งในแผนที่จะแสดงถึงขอบเขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำบอกไว้ทำการบันทึกข้อมูลที่แสดงผลไว้ ยกตัวอย่างเช่น โครงการอ่างเก็บน้ำ... มีพื้นที่น้ำท่วม (อ่างเก็บน้ำ) บางส่วนอยู่ในเขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่... เป็นต้น จากนั้นให้ดูเฉพาะขอบเขตห้วงงานและพื้นที่อ่างเก็บน้ำที่ระดับเก็บกักปกติหรือระดับน้ำนองสูงสุดที่ตกอยู่ใน เขต 1A, 1B ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2555 ภายใต้ พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

5. กรณีพื้นที่ใดที่ต้องขอใช้ประโยชน์ตกอยู่ในเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์เพิ่มเติม หรือ พื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ (โซน C) การจัดทำรายงานฯ เพื่อประกอบการขอใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้เป็นไปตามมาตรการที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี และระเบียบที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาร่วมกัน

6. กรณีพื้นที่ใดที่ต้องขอใช้ประโยชน์ตกอยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1 พื้นที่ชุ่มน้ำ และพื้นที่เขตอนุรักษ์ป่าชายเลน ฯลฯ (เฉพาะในส่วนของโซน C) การจัดทำรายงานฯ เพื่อประกอบการขอใช้ประโยชน์ในพื้นที่อนุโลมให้ใช้กำหนดการขอใช้พื้นที่ป่าไม้เช่นเดียวกับป่าเพื่อการอนุรักษ์เพิ่มเติม (แตกต่างกันในขั้นตอนการพิจารณารายงานฯ และการขออนุญาตเข้าศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการ)

หมายเหตุ หน่วยงานเจ้าของโครงการ จะต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่กำหนดไว้ในรายงาน EIA หรือ IEE ที่ได้รับความเห็นชอบ และจัดทำรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการ เสนอต่อสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมป่าไม้ (ตามมติคณะรัฐมนตรี กรณีป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม) อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

ดรชณิ เฉยเพ็ชร* นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กลุ่มงานสิ่งแวดล้อม 2 สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน
เกื้อศักดิ์ ทาทอง** หัวหน้ากลุ่มสิ่งแวดล้อมโครงการ สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน

แผนผังแสดงขั้นตอนการพิจารณาระดับการศึกษาจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ